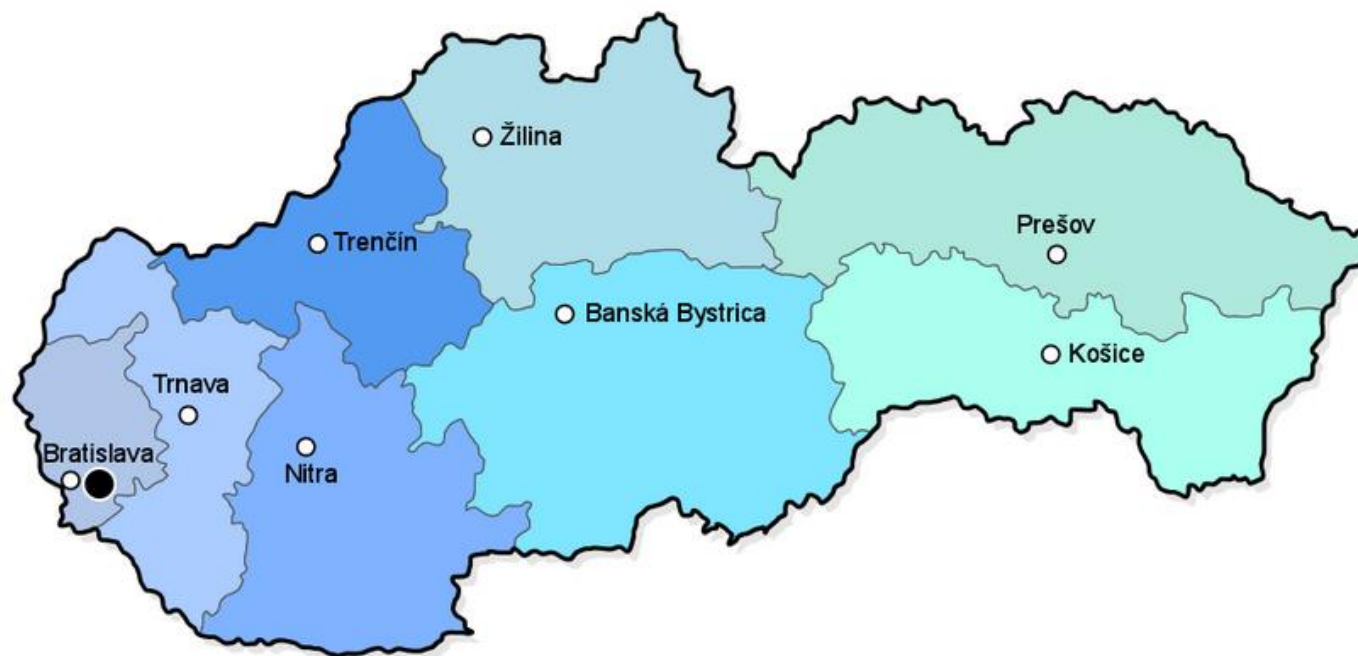

Štátna školská inšpekcia

PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV V ŠKOLE A MOŽNOSTI ICH ODSTRAŇOVANIA

© Ing. Imelda Kruželáková
Štátna školská inšpekcia
ŠIC Prešov

OBSAH

1. K čomu vedie školský neprospech
2. Identifikácia problémov žiakov v učení
3. Špecifikácia problémov žiakov v učení
4. Typy neprospievania žiakov a ich príčiny
5. Vnútorne príčiny neprospievania žiakov
6. Vonkajšie príčiny neprospievania žiakov
7. Príčiny neprospievania žiakov
8. Príčiny neprospievania podmienené žiakovou osobnosťou
9. Príčiny neprospievania podmienené učiteľovou osobnosťou
10. Príčiny neprospievania podmienené školou
11. Ďalšie príčiny neprospievania žiakov
12. Možnosti odstraňovania neprospievania žiakov
13. Konkrétne opatrenia pre neprospievajúcich žiakov

K ČOMU VEDIE ŠKOLSKÝ NEPROSPECH

- ✓ **K zmene vnímania školy.** Škola je pre žiaka miesto konfrontácie medzi svojimi možnosťami a požadovanými výkonmi, miesto strachu, úzkosti, neistoty a napätia.
- ✓ K vytváraniu **záporných citov ku škole a k vzdelávaniu.**
- ✓ K zintenzívneniu **pocitu strachu z neúspechu.**
- ✓ K nedostatočnému uspokojovaniu **potreby istoty, uznania, priateľstva.**
- ✓ Dlhodobý prežívaný neúspech a nedostatok pozitívneho hodnotenia neraz vedie **k narušeniu osobnostného vývinu žiaka.**
- ✓ Dlhodobé napätie spúšťa **neurotické príznaky**, akými sú bolesti hlavy, žalúdka, poruchy spánku, nechutenstvo a pod.

IDENTIFIKÁCIA PROBLÉMOV ŽIAKOV V UČENÍ

Identifikácia problémov
v správaní žiakov

Identifikácia žiakov
s ťažkosťami v učení

Identifikácia vývinových rizík a porúch v oblasti učenia sa žiakov je dôležitou úlohou a súčasťou práce učiteľov. Samotné konštatovanie nežiaduceho stavu bez zabezpečenia adekvátnej pomoci túto problematiku nijako nerieši.

Pedagogická diagnostika, prostredníctvom ktorej sa uvedené v praxi realizuje, je súčasne východiskom pre prognostické závery, návrhy a realizáciu intervenčných opatrení vo vyučovacom procese.

IDENTIFIKÁCIA PROBLÉMOV ŽIAKOV V SPRÁVANÍ

- ✓ **Asociálne správanie** – nezodpovedajúce spoločenským pravidlám alebo normám spoločnosti resp. skupiny.
- ✓ **Antisociálne správanie** – jedinec vystupuje zámerne proti pravidlám, hodnotám a sociálnym normám skupiny.
- ✓ **Egocentrické správanie** – predstavuje celý komplex mnohých špecifických prejavov jedinca.
- ✓ **Impulzívne správanie** – prejavuje sa psychomotorickým, nepokojom, zvýšenou dráždivosťou, nedostatkom útlmu, sebakontroly, emocionálnou nestálosťou.
- ✓ **Maladaptívne správanie** – často podmienené nedostatkami jedinca v oblasti sociálneho učenia.

IDENTIFIKÁCIA PROBLÉMOV ŽIAKOV V SPRÁVANÍ

- ✓ **Negativistické správanie** – odmietavé reakcie jedinca, ktoré sa prejavujú vzdorom, odporom voči činnostiam nekorešpondujúcim s jeho motiváciou.
- ✓ **Inklinovanie k problémovej skupine** – správanie, ktorým sa jedinec začleňuje do činnosti istej skupiny, ktorá svojimi aktivitami vybočuje nielen z dohodnutých sociálnych návykov, ale aj sociálnych noriem.
- ✓ **Hyperkinetická porucha** – je charakterizovaná kombináciou aktívneho, nedostatočného ovládania správania a výraznou nepozornosťou a neschopnosťou trvale sa sústrediť na danú úlohu.
- ✓ **Porucha opozičného vzdoru** – je definovaná prítomnosťou výrazne vzdorovitého, neposlušného, provokatívneho správania.

IDENTIFIKÁCIA PROBLÉMOV ŽIAKOV V UČENÍ

Z hľadiska biologických, sociálnych a psychologických subsystémov môžeme problémy žiakov v učení klasifikovať ako:

- ✓ problémy s nadanými, tvorivými žiakmi (oblasť transgresívneho rozvoja),
- ✓ problémy so žiakmi s relatívnou ireverzibilitou ich neschopností (oblasť regresu),
- ✓ ťažkosti žiakov v učení preto, lebo majú slabší školský prospech (oblasť digresu).

ŠPECIFIKÁCIA PROBLÉMOV ŽIAKOV V UČENÍ

depistážno-
-screeningová úroveň
zachycuje viac-menej
prospech problémových
žiakov

špecifikácia problémov
v učení na základe
dotazníkov, rozboru vzťahu
k predmetom, špecifických
ťažkostí, napr. v čítaní, písaní
a pod., didaktické testy

psychologické vyšetrenie pomocou
testov na analýzu úrovne
a štruktúry osobnosti, ako aj na
analýzu interfunkčných vzťahov
schopností k ostatným
charakteristikám osobnosti

TYPY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV A ICH PRÍČINY

Sústavné zlyhávanie žiaka vo viacerých predmetoch.

Najčastejšie príčiny sú:

- ✓ mentálna zaostalosť,
- ✓ výchovná zanedbanosť žiaka – nedostatočná príprava na školu,
- ✓ chýbajúca motivácia k učeniu,
- ✓ poruchy – disharmonický vývin osobnosti, ADHD (poruchy pozornosti a hyperaktivita),
- ✓ školská nezrelosť.

Nerovnomerné výkony žiaka v jednotlivých predmetoch.

Príčiny môžu byť:

- ✓ špecifické poruchy učenia – dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyskalkúlia,
- ✓ špeciálne nadanie, vyhranený záujem,
- ✓ negatívny vzťah k učiteľovi daného predmetu.

TYPY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV A ICH PRÍČINY

Epizodické neprospievanie – výrazné rozdiely v školských výkonoch sa prejavujú v závislosti od času.

Príčiny môžu byť:

- ✓ zhoršenie zdravotného stavu,
- ✓ únava, vyčerpanosť,
- ✓ negatívna udalosť v rodine.

Náhly a výrazný pokles školského prospechu žiaka.

Príčiny môžu byť:

- ✓ adaptačné problémy pri prechode na vyšší stupeň školy,
- ✓ nástup puberty,
- ✓ reakcia na problémy v rodine (rozvod), osobné problémy (nešťastná láska),
- ✓ choroba, najmä psychické ochorenia – neuróza, psychóza, degeneratívne problémy CNS.

VNÚTORNÉ PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

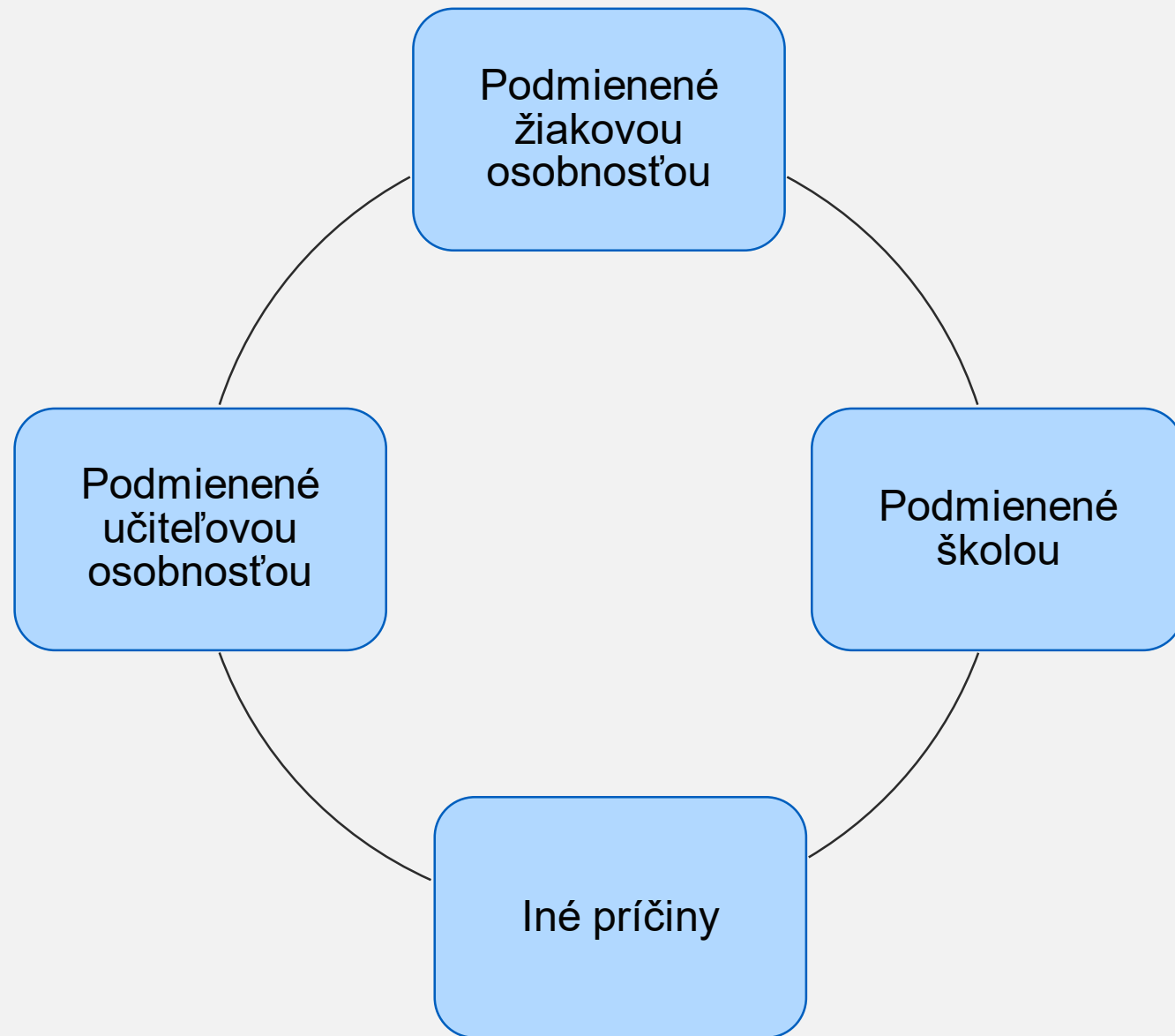
Môžu spočívať

- ✓ v úrovni jeho rozumových schopností,
- ✓ v nerovnomernosti jeho nadania, nedostatočnej motivácii,
- ✓ v zdravotnom stave dieťaťa,
- ✓ v jeho psychickom stave,
- ✓ v nedostatočne rozvinutých učebných návykoch a v komunikačných ťažkostiach...

VONKAJŠIE PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

- ✓ **Faktory prírodného prostredia** – naše životné prostredie, miesta, kde žijeme a ktoré vyhľadávame, ktoré prirodzene považujeme za optimálne. Ľudia typicky reagujú na úzko definované životné prostredie. Napríklad fyziologický stres, sprostredkovaný autonómny nervovým systémom, je najrýchlejšie redukovaný pohľadom na určité navyknuté okolie, no nie na iné.
- ✓ **Faktory sociálneho prostredia** – pre psychický vývin človeka sú z vonkajších faktorov dôležitejšie činitele sociálneho prostredia než činitele prírodného prostredia. V procese socializácie sa človek mení z „biologickej jednotky“ na psychologickú, spoločenskú bytosť.

PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

PRÍČINY NEPROSPIEVANIA PODMIENENÉ ŽIAKOVOU OSOBNOSŤOU

- ✓ Poruchy telesného vývinu a zdravotné problémy
- ✓ Poruchy duševného vývinu
- ✓ Nedostatky v celkovej rozumovej výkonnosti
- ✓ Nedostatky v špeciálnych schopnostiach
- ✓ Nedostatky vo všeobecných rozumových schopnostiach
- ✓ Záujmová sféra žiaka
- ✓ Postoje žiaka
- ✓ Záporné osobnostné vlastnosti
- ✓ Osobné tempo
- ✓ Citový život žiaka
- ✓ Sociálne vzťahy
- ✓ Prispôsobenie sa žiaka školskému prostrediu
- ✓ Vekové osobitosti

PRÍČINY NEPROSPIEVANIA PODMIENENÉ UČITEĽOVOU OSOBNOSŤOU

- ✓ **Záporný vzťah učiteľa k žiakovi** – žiak to vníma tak, že učiteľ ho nespravodlivo hodnotí, je zaujatý a keď si chce opraviť známku, nedá mu možnosť.
- ✓ **Autoritatívny prístup učiteľa k žiakovi** – vyvoláva u neprospievajúceho žiaka úzkosť, strach, napätie, nervozitu. Medzi žiakmi neochotu navzájom si pomáhať.
- ✓ **Zhovievavý postoj učiteľa** – ktorý dostatočne nekontroluje a nehodnotí, žiaci nevedia, čo majú robiť, čo môže tiež spôsobiť slabé vyučovacie výsledky.
- ✓ **Didaktická úroveň a práca učiteľa** nezrozumiteľné vysvetľovanie učiva a nedostatočné upevňovanie učiva – vedie k problémom pri osvojovaní si ďalšej látky.

ĎALŠIE PRÍČINY NEPROSPIEVANIA PODMIENENÉ UČITEĽOVOU OSOBNOSŤOU

- ✓ **Individuálny postoj učiteľa** k neprospievajúcemu žiakovi hrá dôležitú úlohu v tom, ako zlepšiť jeho vzdelávacie výsledky. Nevšímavosť voči neprospievajúcemu a jeho odsúvanie na okraj triedy vedie k zvýšeniu nervozity a k napätiu, prehĺbuje sa pocit menejcennosti a objavuje sa agresivita.
- ✓ **Nesprávna alebo chýbajúca motivácia** – učiteľ si žiakov málo všíma, otázky a požiadavky na nich nediferencuje, hodnotí ich negatívne, neustále ich kritizuje, používa iróniu, sarkazmus, nevytvára situácie, kde môže žiaka pochváliť.
- ✓ **Typologická vyhranenosť**.

PRÍČINY NEPROSPIEVANIA PODMIENENÉ ŠKOLOU

- ✓ Na učenie žiakov istým spôsobom vplýva aj „**materiálne prostredie**“ školy.
- ✓ Nie celkom bezvýznamné sú také činitele ako **útulnosť školy a triedy, osvetlenie, teplota**, ba aj stavba školských lavíc či vybavenie školy učebnými pomôckami.
- ✓ Aj **umiestnenie školy do okolitého prostredia** (zeleň, ticho, alebo šedosť, hlučnosť) zohráva istú úlohu. Vážne nedostatky v materiálno-technickom vybavení školy (napr. stará, tmavá, ošarpaná budova, skromne zariadená, neútulná trieda) psychicky zle naladujú žiaka, málo ho motivujú učiť sa, žiak sa cíti zle.

ĎALŠIE PRÍČINY NEPROSPIEVANIA PODMIENENÉ ŠKOLOU

- ✓ **Preplnenosť tried**, ktorá sťažuje alebo znižuje individuálny kontakt učiteľa so žiakmi, resp. individuálny prístup k nim, a tým aj náležitú individuálnu pomoc jednotlivým žiakom pri ťažkostiach v učení.
- ✓ **Skladba triedy** čo do pohlavia a nadania. Z tohto hľadiska majú lepšie predpoklady koedukačné triedy než čisto dievčenské alebo čisto chlapčenské a skupiny s rozdielnou úrovňou nadania ako skupiny s vyrovnanou úrovňou nadania, pretože poskytujú viac stimulácie na učenie.

INÉ PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

- ✓ **Egoizmus a nezrelosť pre rodičovstvo** – nepriaznivá rodinná klíma, napr. časté hádky, fyzické násilie,
- ✓ **nevyhovujúce sociálne prostredie**, v ktorom žiak žije – nevhodní kamaráti, gangy, skupiny požívajúce alkohol, drogy...,
- ✓ **nevhodné sociálne a materiálne podmienky školy** – preplnenosť tried, nevhodné prostredie triedy, školy, skladba triedy, schopnosti žiakov...,
- ✓ **nadmerné trávenie času žiaka pri počítači, televízii** – sledovanie nevhodných programov, hranie agresívnych hier, nevhodné “chatovanie“...

INÉ PRÍČINY NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

- ✓ **Zlé materiáľno-ekonomické podmienky** rodiny – chudoba,
- ✓ **zlé bytové podmienky** – žiak nemá miesto na učenie, pri učení ho stále niekto vyrušuje,
- ✓ **nízka kultúrna úroveň rodiny** – rodičia majú len základné alebo nedokončené základné vzdelanie, v rodine nie sú knihy,
- ✓ **narušená štruktúra rodiny** – chýba jeden z rodičov, náhradná rodina, dlhodobá absencia jedného z rodičov napr. choroba, alebo práca mimo bydliska,
- ✓ **postavenia žiaka v rodine** – veľa súrodencov v rodine, väčšie pracovné zaťaženie žiaka, jedináčik, hyperprotektívny výchovný štýl rodičov.

MOŽNOSTI ODSTRAŇOVANIA NEPROSPIEVANIA ŽIAKOV

- ✓ Základnou zásadou je **presné a objektívne zistenie príčin**,
- ✓ neprospievanie žiaka treba vnímať ako problém **celej jeho osobnosti**,
- ✓ pri práci s neprosievajúcim žiakom je dôležitý **pedagogický optimizmus a akceptácia žiaka**,
- ✓ pedagóg musí používať **vhodné metódy a individuálny prístup k žiakovi**; napriek dodržiavaniu tejto zásady, nie je možné každé zaostávanie odstrániť,
- ✓ **z psychologického hľadiska** je dôležité, že nie je potrebné sa vždy zamerať len na prospech,
- ✓ z hľadiska hodnotenia žiaka treba **hodnotiť aj iné stránky osobnosti žiaka**, ktoré sú pozitívne a oceniť aj malý pokrok v učení.

KONKRÉTNE OPATRENIA PRE NEPROSPIEVAJÚCICH ŽIAKOV

Pre žiakov so slabými rozumovými schopnosťami:

- ✓ znížiť učebné nároky,
- ✓ posilňovať samostatnosť myslenia,
- ✓ pri preverovaní vedomostí predĺžiť čas odpovede,
- ✓ oceniť aj malé pokroky v učení,
- ✓ slabšie výsledky žiakov v učení nahrádzať ich zapájaním do praktických a záujmových činností.

KONKRÉTNE OPATRENIA PRE NEPROSPIEVAJÚCICH ŽIAKOV

Pre žiakov s medzerami vo vedomostiach:

- ✓ zistiť, ktoré učivo žiak zanedbal alebo zameškal (choroba) a pomocou didaktických testov, opakovaním učebnej látky doplniť,
- ✓ posúdiť, či žiak látku dobehne sám, alebo potrebuje pomoc,
- ✓ navrhnúť postup, ako učebnú látku doplniť,
- ✓ zabezpečiť doučovanie, doučovať iba podstatné veci,
- ✓ doučovanie spolužiakmi treba robiť na základe dobrovoľnosti a pod dohľadom učiteľa.

KONKRÉTNE OPATRENIA PRE NEPROSPIEVAJÚCICH ŽIAKOV

Pre žiakov s nedostatočnou motiváciou:

- ✓ zistiť, ktorých predmetov sa negatívny vzťah týka,
- ✓ pokúsiť sa zistiť príčiny demotivácie – či sú v žiakovi, v rodine, v učiteľoch, v náročnosti učiva,
- ✓ vytvoriť žiakovi príjemnú klímu, venovať mu pozornosť, poskytnúť v prípade potreby pomoc a vytvárať príležitosti, aby žiak mohol zažívať pocit úspechu,
- ✓ motiváciu navodzovať aj znižovaním nárokov na memorovanie učiva – poskytnúť žiakom možnosť povedať svoj názor, prejsť tvorivosť,
- ✓ ukázať prepojenie učiva na prax.

KONKRÉTNE OPATRENIA PRE NEPROSPIEVAJÚCICH ŽIAKOV

Pre žiakov s nedostatkami v učebných návykoch:

- ✓ rozvíjať u žiakov vôľu a návyky potrebné pre správne učenie,
- ✓ pravidelne kontrolovať domáce úlohy, viesť žiaka k dodržiavaniu noriem a pravidiel,
- ✓ učiť žiaka organizovať si čas – vytvoriť si denný a týždenný režim, čas rozvrhnúť na povinnosti, záujem a odpočinok,
- ✓ osvojiť si technológiu učenia – naučiť sa štruktúrovať učivo, učiť sa podstatné veci,
- ✓ rozvíjať autoreguláciu, rozhodnosť, vytrvalosť – učiť ich, aby si sami zadávali úlohy a následne ich plnenie kontrolovali,
- ✓ plnenie úloh je potrebné kontrolovať taktne, ale dôsledne, čím postupne rozvíjame u žiaka sebakontrolu.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Bazalová, B. 2006. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno. PdF MU. 2006. 187 s. ISBN 80-210--3971-X.

Felcmanová, L. – Habrová, M. a kol. 2015. *Katalog podpůrných opatření – část - pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc. Univerzita Palackého. 2015. 358 s. ISBN 978-80-244-4692-9.

Gavora, P. 2015. *Akí sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. Nitra ENIGMA. 2015. 199 s. ISBN 978-80-89132-91-1.

Holt, J. 2003. *Proč děti neprospívají*. Nakladatelství Stehlík. 2003. ISBN 80-902707-6-X.

Hvozdík, J. 2017. *Základy školskej psychológie*. Košice. UPJŠ v Košiciach. 2017. ISBN 978-80-8152-505-6.

Kačáni, V.-Višňovský, Ľ. et al. 2005. *Psychológia a pedagogika pomáhajú škole*. Bratislava: Iris 2005. ISBN 80-89018-85-8.

Leskovjanská, G. *Problémové správanie žiakov z aspektu učiteľov a psychológov a osobitostí ich spolupráce*. Dizertačná práca. Filozofická fakulta trnavskej univerzity v Trnave. 2005.

Lukšík, I. – Lemešová, M. 2013. *Deti v ťažkých životných situáciách*. Trnava:Typi. 2013.159 s. ISBN 978-80-8082-762-5.

Turek, I. 1997. *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania*. Bratislava: Metodické centrum. 1997. ISBN 80-88796-49-0.

Petlák, E. 2006. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava. PhDr. Milan Štefanko – Iris.

Praško,J. a kol., 2008. *Úzkosť a obavy*. Praha. Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-986-6.

Zelina, M. 2004. *Teórie výchovy, alebo hľadanie dobra*. SPN Mladé letá. ISBN 80-10-00456-1.

Višňovský, Ľ. 2002. *Teória výchovy*. Banská Bystrica: 2002. 133 s. ISBN 80-8055-718-7.